

## **Farkas Geiza: A kicsavart fegyver**

1912 június 4-én egy gonosz kinézésű és valóban erős fegyvert csavartak ki valakinek kezéből, hogy ne használhassa egy bizonyos más valaki ellen. Ez a fegyver az országházi obstrukció. A hatalmon levők azt hirdetik, hogy egy államfelbontó irányzatba került kisebbség kezéből csavarták ki a többség által képviselt valódi nemzeti akarat érvényesülésének lehetővé tétele, megóvása végett. Mi pedig azt mondjuk, hogy amaz emlékezetes napon a magyar nemzet kezéből csavarták ki azt a fegyvert, mellyel eddig a „Bécs” neve alatt értett hatalmi szövetkezés túlságos igényei ellen, úgy, ahogyan védekezhetett.

A régi szabadelvű párt és a mai nemzeti munkapárt személy szerint többnyire, elveikre nézve pedig tökéletesen azonos tagjai államjogi konzervativizmusukat eddig úgy érvényesítették, hogy az Ausztriával fennálló közjogi kapcsolat tágitására törekvő ellenzéket a minden erőszakosságra elszánt katonai erő hajthatatlan akaratára való hivatkozással bírták oly intézkedések elfogadására, vagy legalább eltűrésére, melyek tulajdonképpen ezen kapcsolatnak újabb szálakkal szorosabbra fűzését jelentették. Bécsben pedig azzal rimázkodtak ki a magyarság számára némi kíméletet és olykor egy-egy csekély engedményt is, hogy ezek nélkül a monarchia hatalmi állásához szükséges törvényeket a megvadult ellenzék obstrukciója miatt nem tudnák keresztül vinni. Erre a tojástáncra amaz urak büszkék is voltak; itthon váltig verték a mellüket, hogy eszményeik végeredményben azonosak a nemzeti és demokrata ellenzékével, ám azokat megközelíteni csakis az ő okosságuknak, mérsékletüknek és önmegtagadásuknak lehetséges. Bécsben meg talán nem mulasztottak el elejteni egyes szavakat, melyekből az ottani hatalmasok megtudhatták, hogy Magyarországon némi biztonsággal csakis a Lloyd-klub körére számíthatnak, csakis ezen egyesülés közvetítő indítványainak, engedmény-javaslatainak elfogadása mellett térhetnek ki a fékezhetetlen magyar ellenzékkel való nyílt összecsapás és az ebből

származható válságok elől. Ennek a kettős játéknak következményeként a közjogi és politikai viszonyoknak a merevségig menő állandósága alakult ki. A legvéresebb szájú ellenzék visszahökken, ha a kormány valamely kívánságának akadályaként a legfelsőbb bécsi akaratot állította oda; viszont a legheesebb bécsi érdekcsoport is elesendesült, ha ugyanaz a kormány a magyar ellenzék végső ellentállását festette eléje, így azután lényegében minden a régi mederben folyt. Legállandóbb volt azonban az államjogi konzervatív uralom; ők képezték évtizedeken keresztül az egyedüli „kormányképes” pártot; még az 1905—1910 közötti kivételes időben is ezen párt némely különvált eleméből kerültek ki a kormányok legbefolyásosabb, tulajdonképpen egyedül hangadó tagjai, aminthogy úgy a darabantok, mint a koalíció politikája lényegében azonos volt a szabadelvű- és munkapárt politikájával.

A politikai egyensúlynak ezt a bizonyára nem eszményi, de némiképpen tűrhető, mert a gazdasági és művelődési előhaladást nem feltétlenül gátló helyzetét az 1910. évi választások — inkább választatások — és az 1912. évi Tisza-féle parlamenti erőszakosságok ezer darabra törték, örökre lehetetlenné tették. Természetesen nem abban az értelemben, mintha ezentúl a bécsi katonai hatalom semmivé lenne a magyar nemzet akarata, a magyar országgyűlés többségének határozata, vagy éppen nemzeti engedményekért obstruáló kisebbsége előtt, mely ezután a magyar vezényszótól kezdve a közös intézmények teljes megmagyarosításáig minden igényét ráerőszakolhatná még a netalán ellenkezni óhajtó magyar parlamenti többségre is. Hanem magától értetődőleg oly módon, hogy az obstrukció mint akadály többé nem létezik a magyar törvényhozásban; a többség és ennek kijelölt elnöke az elfogadott házszabálmódosítások és még inkább az előfordult precedensek alapján ezután bármikor teljes némaságra kárhóztathatja, még el is távolíthatja az ellenkező nézetet vallani merészülő kisebbséget. A többség pedig soha sem akarhat mást, mint a mit Bécs parancsol, mert a Khuen-féle választások óta bizonyos, hogy egy magyar miniszterelnök olyan, mint a gomb, melyhez kabátot varrnak — csak megfelelő módon és eszközökkel „választatnia” kell és lesz „többsége” a magyar képviselőházban — ha azelőtt senkinek sem kellett is. A miniszterelnök kinevezése pedig annak a tényezőnek kezében van, amely létének, hatalmának legfőbb forrását és kifejezőjét a magyar nemzeti szellemtől oly gondosan megóvott hadseregben és a Magyarországot gyarmatként kiaknázó Bécs és Ausztria erőforrásaiban látja. Ameddig tehát a Khuen, Lukács és Tisza által teremtett helyzet fennáll, nem képzelhető többé olyan katonai, vagy osztrák követelés, melyre válaszul Budapestről más,

mint alázatos „úgy legyen” hangzanék. A magyar kormány helyzete nem sejtett módon egyszerű lett; most már a legüresebb „nemzeti engedményekért” sem kell kunyorálnia a legnagyobb nemzeti áldozatok hozatalakor. A gúzsba kötött, földre nyomott magyar közvéleménynek, miután a mai rendszerű választásokon nem nyilatkozhatik meg szabadon, most már az az érvényesülési útja sincs, hogy az országgyűlési ellenzékét obstrukcióra, a kormánypártot pedig az obstrukció követelése egy részének átvételére biztassa. A magyar nemzet kezéből kiesett a parlamenti obstrukció fegyvere; védtelenül áll minden osztrák igénnyel szemben.

Az eddig kifejtettekből elég világosan kitűnik, hogy a mai közjogi konzervatív parlamenti többség, midőn az őt egyensúlyban tartó politikai erők egyikét szétrombolta, tulajdonképpen a saját létalapját tette tönkre. Valóban, ha egy ilyen mindig középuton haladó, jobbra-balra, fel- és lefelé állandóan alkura kész párt létezése politikai szükségét képezhetett eddig: az emlékezetes júniusi nap óta egy ilyen pártra többé nem lehet szüksége sem az uralkodóháznak, sem a nemzetnek. Az előbbinek most már csak olyan kormánypárt kellhet, mely az ő érdekeit és törekvéseit az e végből számára kölcsönzött hatalmi eszközökkel kíméletlenül, minden alkudozás és engedmény nélkül keresztülviszi. Az utóbbi pedig csak olyan parlamenti képviselőre tekinthet megnyugvással, mely az udvari pártnak feltétlenül, minden tapintatossági és időszerűségi kérdés félretételével ellene szegül. A mai többség egyes tagjainak elhatározásától fog függni, hogy idővel melyik táborhoz csatlakozzanak; annyi bizonyos, hogy sem mint az uralkodóház akaratának ugyanezen uralkodóház hatalmi eszközeivel működő lélektelen végrehajtói, sem mint az egyelőre minden eredményes munkásságtól elzárt ellenzék tagjai nem fogják többé azt a fényes hatalmi állást élvezhetni, amelyben eddig olyan jól érezték magukat.

A nemzeti munkapárt vezetői különben ennek politikai létalapját még tetteiknél is nagyobb mértékben rombolták le ama tettek indokolására felállított elméletükkel, hogy a jogszabály betűjét ezen szabály szellemének, lényegének fel volt szabad, sőt fel kellett áldozniok. Ők ugyan ezt az elvet egyelőre csupán a képviselőház tanácskozási rendjére alkalmazták, míg a mai képviselőház törvényalkotó illetékességére, képességére nézve a 48-as és 74-es törvények betűjéhez ragaszkodnak. Azonban a nyers erőszakon kívül mivel kötelezhetik az állam összes polgárait arra, hogy ezt a megkülönböztetést a kétféle jogszabály között a maguk részéről is megtegyék és addig tartsák fenn, ameddig ez a nemzeti munkapárti uraknak tetszik? Ha igaz az, hogy elfogadott és meg nem változtatott tanácskozási rend szavainak

teljes figyelmen kívül hagyásával lehet nagyfontosságú törvényeket hozni azért, mert a házszabályok lényege és célja, hogy az országgyűlésen a törvényjavaslatok megvitatása és a fölöttük való határozathozatal lehetséges legyen — ugyan ki akadályozhatja meg az állam bármely polgárát abban, hogy ezt az elméletet az országgyűlés megalkotásáról szóló, szintén elfogadott és még szintén meg nem változtatott törvényekre is alkalmazza?

A 48-as törvények kétségtelen célzata az volt, hogy a magyar törvényhozásban a magyar népnek, illetőleg ennek többségének akarata jusson kifejezésre. Ha a választói jogosultságot a polgárok bizonyos vagyoni, illetőleg értelmiségi színvonallal bíró csoportjaira korlátozták is, mert az ezeken kívül állókat nem tartották a politikai kérdések helyes megítélésére és a politikai jogok értelmes gyakorlására képeseknek, az egy pillanatig sem lebeghetett a 48-as törvények alkotói előtt, hogy az ő szemükben egyenlő értékű honpolgárok szavazatainak különböző mérlegelése útján juttassák kifejezésre a közvéleményt, a népakaratot. Csupán technikai, időleges okok idézték elő a magyar választói rendszer azon torz kialakulását, mely mellett egy írástudatlan, bepálinkázott, az állam nyelvét sem értő paraszt, vagy teljesen függő állásban levő tisztviselő némely kerületben 200-ad magával küldi be egyikét a közvélemény végső kifejezésére hivatott 400 képviselőnek, míg másutt egy magas műveltségű, vagyoniilag és erkölcsileg egyaránt független magyar polgár csak 10.000-ed magával küldhet ki egy képviselőt. Vagyis ama hegyei közül ki sem mozduló analfabéta, ama szabad véleménynyilvánítástól örökre elzárt közszolga szava egy nyolcvan-ezredrészben alkotná a közvéleményt, a népakaratot, míg ama művelt, vagyonos, független polgáré csak egy négymilliomodrészben! Itt pedig még nem is szóltunk azokról az állampolgárokról, akik a mai törvényes helyzet szerint még egy szemernyi részben sem járulhatnak a közvélemény, a közakarat képzéséhez, holott erre nemcsak értelmiségüknél, politikai iskolázottságuknál, de még, ha úgy tetszik, vagyoni helyzetüknél fogva is hivatottabbak volnának, mint akárhány sokadmagával, vagy kevesedmagával választó.

Melyik iskolásgyermek hinné el azt a dajkamesét, hogy az így összealkotott képviselőház megvalósítását képezi ama törvény szellemének, melynek célja volt: a magyar nép közvéleményét ültetni a törvényhozó székébe? Melyik hinne el még annyit is, hogy eme képviselőház többsége szükségképen a nemzet többségének, vagy legalább a választói joggal felruházottak többségének kifejezője? Pedig ez a képviselőház ma mégis Magyarországnak egyedül jogosult és hivatott népképviselői szerve, azzá teszi a törvény betűje.

Senkinek se jusson eszébe ezt a betűt mint jog- és erőforrást kicsinyíteni. Amaz írott parancsok halmazatából csak egy §-nak figyelmen kívül hagyása tág kaput nyit minden féktelenségnek, erőszaknak, önkénynek, a teljes anarchia veszélyével fenyegeti az egész állami szervezetet, halálos mérgévé válhatik minden békés munkának, minden valódi előhaladásnak. Ezért tartja tiszteletben a törvény és az ebből folyó többi jogszabályok betűjét, ameddig ez csak valamiképpen lehetséges, minden jóérzésű ember, bárminő is legyen különben politikai pártállása. Midőn a Fejérváry-kormány idején arról volt szó, hogy az általános választói jogot a képviselőház határozatának kikérése nélkül, királyi rendelettel léptessék életbe — ettől a gondolattól visszariadtak a valódi népparlament legmeggyőződöttebb hívei; még maga az uralkodó is inkább a vele harcban álló nemzeti pártokkal kezdett új tárgyalásokat, ezek pedig vállalva vállalták, hogy inkább ők maguk alkotják meg a sokuk előtt még aggályos választói jogot törvényes úton, semhogy azt törvénytelen módon, pusztá tényként behozni engednék. Bizonyításra nem szorul, hogy a törvény betűjéhez való ezen ragaszkodás különösen jogosult a magyar államban, mely létének és polgárai boldogulási lehetőségének más, hatalmi eszközeit nélkülözni, vagy egy más állammal közös uralkodótól kölcsönkérni kénytelen. A törvényes jogszabályok betűje tette tehát képessé a mai magyar képviselőházat a közvélemény kifejezésére és e képviselőház munkapárti többségét teljesen jogérvényes és minden állampolgár számára kötelező új törvények alkotására — bármily aránytalan választói jog, bármily szomorú kísérő körülmények mellett történt ezen képviselőháznak és többségi pártjának kiküldése. Hogy ezen majdnem a közvélemény teljes mellőzésével beválasztott többség, mégis a közvéleménynek megfelelő törvényhozó munkásságot végezzen és mindennek dacára is jogszabály erejével ruházza fel a magyar nép akaratát erre most már az egyedüli indítékot ezen többség tagjainak józan belátásában és lelkiismeretességében kellett keresni. Ha ez elaludt, nem szólalt meg, a törvény betűje szerint senki sem akadályozhatta a képviselőházi többséget abban, hogy a mandátumaival nyert jogokat Puztán a saját hatalmi érdekei, vagy esetleg az állampolgároknak ma történetesen nagysúlyú választói jogosultsággal bíró töredéke javára gyakorolja.

De ez az állapot csak addig állhatott fenn, amíg maga a hatalmon levő nemzeti munkapárt minden másnál szigorúbban ragaszkodott saját falapjához: az írott jog betűjéhez, melyből a törvények megalkotásának gépezetét szabályozó képviselőházi tanácskozási rend bizonyára nem volt kikapcsolható. Amely napon Tisza István gróf kijelen-

tette, hogy megsérti a házszabály betűjét, hogy lényegét megmentse — azon a napon össze is törte a mai censusos képviselőháznak és az ebben az ellenzék rendőrökkel történt kivezetése után egyedül törvényhozónak maradt nemzeti munkapárt uralmának jogi létalapját.

Ezután a Tisza István gróféval és az erőszak tombolásán lelkesedő társaiéval egyenlő jogalapon mondhatja bárki, hogy a képviselőház többsége által elfogadott törvényt nem ismeri el kötelező erejűnek, mert az ellene szavazók történetesen több választópolgár szavazata alapján kerültek a házba, mint a többség tagjai — tehát a népképviseltről szóló alaptörvénynek nem ugyan betűje, de szelleme szerint a leszavazott kisebbség indítványa vált a ház érvényes határozatává. Akadhat olyan is, aki a népképviselési elvet megvalósítani igyekvő törvény szellemének és célzatának kutatásában még mélyebbre megy, nemcsak a képviselők, hanem a választók számával sem sokat törődik, hanem más módon, olyan népszavazás-félével igyekszik az ország lakossága többségének kívánságát kipuhatolni és mint jogrendszerünk szelleme szerinti néphatározatot a képviselőház határozatával szemben, illetőleg e fölé állítani. Ártatlan játéknak tetszik ez, amíg csak egyes állampolgárok teszik, akiket ki lehet nevetni, meg lehet bélyegezni, börtönbe is lehet vetni, akiknek véleménynyilvánítását egyáltalában el lehet fojtani. De mi történik, ha a fenti módon a nagy tömegek kezdik a törvények célját és szellemét kutatni? Mi történik, ha a katonai erőhatalom birtoklója teszi ezt, hogy a vele szemben netalán mégis bakafántossá vált képviselőházi többséget letörje?

A nemzeti munkapárt kiküldött házelnökének erőszakoskodása bizonyára nem csupán csak azért jelent nemzeti szerencsétlenséget, mert a kisebbségi obstrukciót a jövőre lehetetlenné tette. Ezt az obstrukciót magunk sem szerettük és alkalmazását, bár a legtörvényesebb és jogszerűbb alakban is csak oly rendkívüli körülmények között láttuk indokolhatónak, aminők például a mai napokban állnak fenn, amidőn a tanácskozások megakasztásának célja az általános, egyenlő és titkos választójognak, vagyis az igazi többségi akarat érvényesülésének kiharcolása volt. Egy becsületes, valóban általános, mindenféle kibúvók és hátsó ajtók által el nem torzított választási rendszer alapján megalakult képviselőházban mi magunk is helytelennek ítéltük volna a többségi akarat érvényesítésének mesterséges megakasztását. A magam részéről készségesen kijelentem, hogy amennyiben a valódi népuralmat jelentő választási törvényben már ennek meghozatalakor nem történt volna gondoskodás minden későbbi obstrukció kiküszö-

bölésére és a becsületes általános választói jog parlamentjének összeállése után abban egy bármely pártirányú kisebbség ismét csak obstrukcióval próbálta volna álláspontját az országra kényszeríteni — ebben, de csakis ebben az esetben még a Tisza-féle elnöki eljárást is legalább részben indokolhatónak tartottam volna. Mert a jogszabály betűjétől is van megengedhető eltérés, ha az államnak, a társadalomnak életérdekei függenek ettől. A tiszta, demokrata választási rend alapján az egész politikai magyar nemzet által kiküldött képviselőház működőképességének biztosítása oly cél leendett, melyért még hárszabállysértést is elkövethetett volna az az elnök, aki különben elismeri, hogy a jogszabály betűjéhez ragaszkodni kell, amíg ez egyáltalában lehetséges. Azonban a mai képviselőház mai többsége akaratának feltétlen érvényesítése a valódi népválasztás lehetőségével szemben is — nem tekinthető olyan célnak, amelyért még a jogszabállysértés eszközéhez is szabad leendett nyúlni. Tételtem első részét talán nem egy, a formai jogszabály tiszteletében rajtam is túltevő ember el fogja vetni, a tétel második részének azonban aligha akadhat sok komoly és meggyőződött ellenzője.

A nemzeti és egyszersmind demokrata képviselőházi ellenzék tiszta választások híján egyedül hatékony fegyverének, az obstrukciónak kicsavarása súlyos csapást jelent a nemzeti és emberi előhaladás ügyére nézve. Meg fogja ezt látni az egész ország, amint Bécs és a munkapárt túlesik a mai még kissé bizonytalan, kialakulatlan helyzeten, melyben jónak látja még egy kevés mézes madzagot is nyújtani, még egy kicsit nemzetieskedni és szabadelvűsködni, még az ellenzéknek is tudtára adni, hogy ha jólesik, újból el is foglalhatja helyét a duna menti gót palotában — bár csak mint a többség szerény és legfeljebb alárendelt részletkérdésekben meghallgatott véleményezője. De amint a hatalmon levők látni fogják, hogy államcsínyjük folytán sem a naprendszer pályája nem változik meg, sem az európai egyensúly meg nem bomlik, sem a magyar állam gépezete fenn nem akad — mindinkább el fog tűnni minden nemzeti és népbarát maszlag és mind ridegebben fog keresztültörni az egész vonalon a magyar gyarmat a velőkig kiaknázó osztrák abszolútizmus — és az ennek szolgálatába szegődött és ebben megmaradó „magyar” közegek hatalmi tobzódása és pénzharcsolása.

Azonban épen a viszonyok ez a végső elfajulása fogja a nemzet testén a Tiszák és Lukácsok merénylete által ütött sebre szükséges hathatós gyógyító irt szolgáltatni. Az országban általános elégedetlenség, forradalmi hangulat fog kifejlődni, akár csak 1905 és 1906-ban, azzal

különbséggel, hogy míg akkor az uralkodó egyrésztől, a közhatalom itthoni kezelői, a közhivatalok betöltői és a közszolgálatok rendes ellátói másrésztől egymással ellentétben állottak, aminek következtében a fejlődésre, haladásra törekvő népelemek is megoszlottak a hadsereg magyarra tételéért, majd a magyar jog folytonosságáért harcoló függetlenségi párt és az általános választói jogot ígérő Kristóffy-irányzat között: addig a nemzeti munkapárt uralma rövid időn belül ridegen két külön táborban fogja sorozni a kormányzókat és kormányzottakat, a hatalmasokat és az elnyomottakat. Miután pedig a pártabszolutizmus következménye mindenütt az, hogy a nagyobb halak felfalják a kisebbeket, a nagyobb, az udvar szemében nélkülözhetetlenebb korifeusok kinullázzák az érvényesülés, gazdagodás, boldogulás alkalmából a kisebbeket ezek összes pártfogoltjaival, hűbéreseivel együtt: a hatalmasok tábora már helyszűke miatt is mind kevesebb elszánt harcost fog számlálni, ha az önérdek eleinte nem egy, más boldogulási módot nem látó embert arrafelé is fog szorítani. Az elnyomottak, az elnyomást érzők tábora pedig egyre gyarapodni fog számban, amint a kormány hatalmi helyzetének mind kíméletlenebb érvényesítése útján lesz csak képes Ausztriának és saját nélkülözhetetlen tagjainak növekedő igényeit kielégíteni. A nemzet és a nép fogalma a legerősebb rabulisztikával sem lesz többé egymástól elválasztható — egységes tömeget fog az jelenteni, melynek hangulata mindinkább forradalmivá fog válni, miután a nemzeti akarat alkotmányos érvényesülése a mai választói jog és Tisza-féle házszabály mellett nem lehetséges. Olyanféle helyzet fog előállni, aminő a Rákóczi-féle szabadságharcot szülte. Akkor azután beáll a nagy, a végzetes, az örvendetes fordulat-Ausztriának Magyarország legkedvesebb, mint sorsában megnyugvó, engedelmes gyarmat. De mint élő, fejlődő, önérzetes, de megelégedett polgárságú állami alakulat még mindig kedvezőbb Ausztriára nézve, mint ha örökösen elégedetlen, folyton lázadásra kész gyarmat lenne. Mert Magyarország mégsem fekszik valamely távoli világrészben, nem szolgáltatja az osztrák császárság erőforrásainak csekély, esetleg egy időn át nélkülözhető részét, hanem itt van Európa szívében, az osztrák örökös tartományok által képezett koszorú közepében, adója és katonái nélkül, (vagy éppen ez utóbbiak ellenére) nevetséges szólam a monarchia nagyhatalmi állása. Ezért előbb-utóbb el fog érkezni a nap, melyen az uralkodó ismét követelni fogja a magyar közállapotok gyökeres orvoslását, ami csakis a valódi népuralmi parlament megalkotásával lehetséges. Amit ezáltal az uralkodóház tényleges hatalomban veszít, azt a reform kérdésében követett magatartásával könnyen visszanyerheti tekintélyben és népszerűségben. Amint ez a meggyőződés az udvar



körében gyökeret ver, parancs fog érkezni a Lloyd-klubba a valódi kibúvómentes általános választói jog megteremtésére. Ha az akkori nemzeti munkapárt ellenszegül, választatni kell — és az általános választói jog hívei kedvéért kell itatni, utakat elzárni, kocsmajogokat osztogatni, áthelyezéseket kilátásba helyezni — ha ugyan erre akkor még a mai vagy hasonló összetételű választó közönség körében is szükség lesz. Az egyszer megválasztott, valóban szabadelvű többségű házban pedig hiába fog a nemzeti munkapárt megmaradt gárdája akár nemzeti jelszavakkal ízesített obstrukcióra is gondolni a nagy reform ellen — ott lesznek a Tisza-féle házszabályok, precedensek, talán véleménykitiltó törvények is, melyekbe, mint megannyi önásta verembe siralmasan beleesnek.

Aminek a fejlődés törvénye szerint be kell következnie, az bekövetkezik azok ellenére, sőt olykor azok önkénytelen közremunkálásával is, akik álnok vagy rövidlátó módon ellene szegülnek. Lehet, hogy a magyar népet jelentő magyar nemzet, miután az obstrukció fegyverét elvették tőle, így szabaddá vált kezébe sokkal erősebb fegyvereket fog ragadni, melyekkel azután semmiféle ellenese nem bír.